

УДК 324(477.53)"2012/2019"(045)

DOI 10.32782/cuj-2025-1-3

Ворона Петро Васильович

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»;
учасник російсько-української війни
ORCID: 0000-0002-6755-9023
Scopus-Author ID: 57207847503

Кононенко Михайло Михайлович

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічної служби й управління навчальними закладами
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»;
голова Полтавської районної ради
ORCID: 0009-0002-1032-7376

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ ВИБОРЦІВ ПОЛТАВЩИНИ НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ТА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2012–2019 РР.

У статті досліджено особливості волевиявлення виборців Полтавщини на президентських і парламентських виборах 2012–2019 рр. Зазначено, що в Українській державі виборчий процес разом з політичною системою країни перебуває ще на стадії становлення, хоча загалом він постійно динамічний та віддзеркалює всі вади цієї системи.

На всіх виборах проявляється дихотомія виборчих уподобань виборців – коли вони голосували за «свою» політичну партію, але при цьому підтримували кандидата до парламенту від іншої політичної сили або взагалі самовисування.

Завдяки компаративному аналізу результатів президентських і парламентських виборів 2012–2019 рр. визначені певні регіональні особливості електоральних уподобань виборців Полтавщини.

Позачергові та нетипові для України парламентські вибори у 2014 р. стали прямим наслідком трансформації електоральної свідомості під час Революції Гідності, а президентські вибори 2019 р. уже стали свого роду вироком політичній системі та оцінкою діяльності «старих» політичних еліт.

Компаративний аналіз електоральних уподобань виборців вказує на те, що політична палітра підтримки парламентських партій Полтавщини перебуває постійно в динаміці. Результати волевиявлення в регіоні різняться від середньо українських, спостерігаємо зростання впливу проукраїнських національно-демократичних сил. Результати волевиявлення виборців як на президентських, так і парламентських виборах, як правило, залежать від кількох факторів: суспільно-політична ситуація в країні (кілька разів парламентські вибори впродовж останніх 20 років проводились достроково, відбулись Помаранчева революція та Революція Гідності тощо), якість виборчої роботи та самої місцевої команди (історії та репутації регіональних партійних лідерів), особливо партійної фракції (якщо вона є в регіоні), а також медійно-агітаційна робота на всеукраїнському і регіональному рівнях лідера партії, її активу. Зберігають вплив і рейтинг ті партії, що системно налагодили роботу з активом партії, мають структури в кожній громаді, побудували виборчу сітку (агітатори та члени виборчих комісій) і належне фінансування, постійну медійну присутність в регіоні.

На всіх наступних, відтермінованих у зв'язку з російською агресією, виборах значну роль відіграватиме участь військових, про що свідчать опитування громадської думки.

Ключові слова: вибори, виборчий процес, волевиявлення, виборчі округи, кандидати в народні депутати, явка виборців, іменні партії, ідеологічні партії.

Vorona P. V., Kononenko M. M. Features of the expression of will of Poltava region voters in the presidential and parliamentary elections 2012–2019

The article examines the features of the expression of will of voters in the Poltava region in the presidential and parliamentary elections of 2012–2019. It is noted that in the Ukrainian state the electoral process, together with the political system of the country, is still at the stage of formation, although in general it is constantly dynamic and reflects all the shortcomings of this system.

The elections manifest a dichotomy of voters' electoral preferences – when they voted for «their» political party but at the same time supported a candidate for parliament from another political force or a self-nominated candidate in general.

Thanks to a comparative analysis of the results of the presidential and parliamentary elections of 2012–2019 certain regional features of the electoral preferences of voters in Poltava region have been identified, which is typical for all of Ukraine.

Extraordinary and atypical for Ukraine parliamentary elections in 2014. became a direct consequence of the transformation of electoral consciousness during the Revolution of Dignity and the 2019 presidential election have already become a kind of verdict on the political system and an assessment of the activities of the «old» political elites.

A comparative analysis of voters electoral preferences indicates that the political palette of Poltava region's support for parliamentary parties is constantly in dynamics, differs from the average Ukrainian results, we observe a tendency towards an increase in the influence of pro-Ukrainian national-democratic forces. The results of voters expression of will in both presidential and parliamentary elections usually depend on several factors: the socio-political situation in the country (several times over the past 20 years, parliamentary elections have been held early, the Orange Revolution and the Revolution of Dignity took place, etc.), the quality of election work and the local team itself (the history and reputation of regional party leaders), especially the party faction (if it exists in the region), as well as the media and campaign work at the all-Ukrainian and regional levels of the party leader and its active members. Those parties that maintain their influence and rating in the region are those that have systematically established work with party assets, have structures in each community, have built an electoral network (agitators and members of election commissions) and, have adequate funding and a constant media presence in the region.

In all subsequent elections postponed due to Russian aggression, the participation of the military will play a significant role, according to public opinion polls.

Key words: elections, electoral process, expression of will, electoral districts, candidates for peoples deputies, voter turnout, nominal parties, ideological parties.

Вступ. В Українській державі виборчий процес разом з політичною системою країни перебуває ще на стадії становлення, хоча загалом він постійно динамічний та віддзеркалює всі вади цієї системи [1]. Та все ж на сучасному етапі розвитку державності вибори досить швидко утвердилися як найпоширеніша та найбільш дієва форма безпосередньої демократії. Якраз завдяки демократичному виборчому процесу українському народу протягом десятиріч вдалося сформувати центральні та місцеві представницькі органи публічної влади та у конструктивний спосіб долати низку внутрішніх соціально-економічних, політичних криз, вирішувати важливі питання державного будівництва. Регіональні особливості проведення виборів є важливим напрямом досліджень у різних суспільних науках, включаючи державне управління, а також мають певну політичну вагу для існування самого демократичного суспільства. Полтавщину часто називають «духовною

столицею» України, для цього є історичні передумови та її вклад у формування національної культури, але часто і результати волевиявлення області є свого роду лакмусовим папірцем суспільно-політичного розвитку країни [2, с. 8]. Якщо демократичні політичні сили загалом отримують домінування в регіоні, то явно демократизація країни впевнено рухається далі на схід. Це добре розуміла і рф – становлення демократичної політичної системи в Україні теж стало однією з причин російської агресії в 2014 р.

Матеріали та методи. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що тема президентських, парламентських та місцевих виборів, їхніх регіональних особливостей, особливо в час очікування їхнього проведення після російської агресії, перебуває у полі ґрунтовних наукових досліджень вітчизняних науковців на перетині державного управління, політології, соціології та юридичних наук. Дослідження виборчої проблематики регіона-

лізму з позиції науки державного управління дає нам можливість зрозуміти, наскільки є досконалим і ефективним механізм формування представницьких органів влади, яким чином виборці можуть здійснювати вплив в умовах інформаційного суспільства, які виникають загрози представницькій демократії через певний регіоналізм волевиявлення.

За проблематикою статті вже є вагомий дослідження українських учених. Серед них варто виокремити дослідження І. Бекешкіної, Т. Березовця, А. Білоуса, К. Бондаренка, О. Гараня, А. Єрмолаєва, М. Кармазині, Г. Куц, В. Лісничого, В. Небоженка, Р. Павленка, О. Радченка, О. Солонтая, О. Соскіна, М. Томенка, В. Тарана, В. Фесенка, Ю. Шведа та інших політологів. У своїх дослідженнях вони часто схиляються до думки, що в Україні фактично відсутні повноцінні політичні партії, й у волевиявленні кожного з регіонів є свої риси (більші – менші симпатії, антипатії) [3]. Вважається, що це зумовлено політичним трансформаційним розвитком. Адже у перехідних суспільствах інститути громадянського суспільства ще досить слабкі, виборча політична культура лише формується, механізми захисту виборів від олігархічного впливу майже відсутні. Тому часто під суспільними інтересами розуміються групові інтереси лише тих, хто створив і фінансує партію (кандидата) для відстоювання власних інтересів, у тому числі легалізації впливу на місцеву та центральну владу.

Метою статті є дослідження явища політичного регіоналізму на прикладі волевиявлення виборців Полтавської області на президентських та парламентських виборах 2012–2019 рр., встановлення певних закономірностей (тенденцій) у формуванні виборчої системи України та електоральної культури.

Під час дослідження використовувався комплекс методів: індукція, узагальнення, системний аналіз, визначення змісту вихідних дефініцій досліджуваного категорійно-понятійного апарату, синтез. Наше дослідження ґрунтується на гіпотезі про особливості динаміки партійного представництва в парламенті від Полтавської області як центрального, знакового регіону для вивчення еволюції елек-

торальних симпатій та особливостей партійного будівництва з позицій науки публічного управління.

Результати. Процес формування демократичного суспільства проходить досить складно та суперечливо. На теренах України він відбувається не одноманітно, що залежить від багатьох регіональних факторів демократичного становлення. Серед цих факторів виокремлюють: особливості історичного минулого, досвід економічного господарювання краю, риси соціально-економічного розвитку території регіону, вплив місцевих господарських еліт, етнічні та ментальні особливості, вплив зовнішніх факторів (російська агресія) тощо. Вважаємо, що є пряма залежність у розвитку демократичних процесів від механізмів та процедури проведення як місцевих, так і парламентських виборів – наскільки виборче законодавство дає змогу виборцям розібратися у великому розмаїтті політичних партій та кандидатів, сприяє лідерам громадських думок взяти участь у виборах. Чим простіші виборча система і процедури підрахунку результатів волевиявлення, тим легше і доступніше виборцеві продемонструвати свою довіру кандидатам та політичні симпатії [4].

Кілька політичних сезонів поспіль після президентських виборів в Україні проходили дострокові парламентські вибори, на які очевидно впливали результати президентських. На президентських виборах окрім того, що обирається глава держави (її гарант), ще відбувається електоральне прицілювання політичних партій, що висунули кандидатів на наступні парламентські та місцеві вибори.

Президентські вибори 2014 р. пройшли в один тур, перемогу на них отримав Петро Порошенко з результатом 54,7% голосів виборців. В історії України поки що тільки двічі кандидат на пост Президента України перемагав у першому турі – у 1991 і 2014 рр. Значно змінилися виклики, які постали перед виборчим процесом цієї кампанії, а саме: постійна зовнішня загроза, нестабільність у східних областях, неможливість організації виборів Президента у Криму.

У 2014 р. в Україні відбулося дві загальнонаціональні кампанії. Спочатку українці оби-

рали Президента, після – парламент. Уперше за історію незалежної України президентська виборча кампанія відбулася у настільки складних умовах. Позачергові вибори були викликані безпрецедентними політичними обставинами через Революцію Гідності, втечу Президента Віктора Януковича, анексію Криму та військові дії на території частини Донецької та Луганської областей. Юридичною підставою проведення виборів було визначено самоусунення Президента України від виконання конституційних обов'язків. 22 лютого 2014 р. Верховна Рада підтримала Постанову про усунення Віктора Януковича з посади Президента України. Відповідний документ підтримали 328 народних депутатів [5].

Ще 29 травня ЦВК оголосила попередні дані результатів виборів Президента України на основі електронних протоколів. На виборах 25 травня кандидат Петро Порошенко набрав 54,7% – 9 мільйонів 857 тисяч 308 голосів виборців. А це означало, що українці визначилися у першому турі, повторне голосування було непотрібне. Друге місце посіла Юлія Тимошенко, набравши 12,82% голосів. Третє – Олег Ляшко – 8,32%. На Полтавщині за явки виборців 64,67% трійка кандидатів мала такий результат (табл. 1).

Як бачимо, їх результати дещо відрізняються від загальноукраїнських, результати

Юлії Тимошенко, а особливо Олега Ляшка значно вищі, що свідчить про певні електоральні уподобання полтавців, особливо людей пенсійного віку з сільської місцевості, де результати волевиявлення значно різняться від середньостатистичного по області.

Чергові президентські вибори 2019 р. проходили у два тури. 7 квітня ЦВК офіційно оголосила результати першого туру президентських виборів: Володимир Зеленський – 30,24% голосів, Петро Порошенко – 15,95%. Володимир Зеленський переміг у другому турі із значно переважаючими результатами. На Полтавщині вони були наступними (табл. 2).

Полтавщина відала значну електоральну перевагу Володимирі Зеленському. На президентських виборах 2019 р. у другому турі явка виборців Полтавщини становила 64,88% (у першому турі – 65,84%). По Україні явка в першому турі – 62,06%, а в другому – 61,22%. А вже на парламентських виборах 2019 р. – 54,10% (у 2014 р. – 54,53%).

За даними обласної виборчої комісії на місцевих виборах 25 жовтня 2020 р. з 1094245 виборців проголосувало – 412809 особи – 37,73% від загальної кількості. Найактивнішими виявились виборці Полтавщини – у Драбинівці та Коломацькому Полтавського району, де явка склала 70,33% та 69,45% відповідно. Найменша явка виборців зафіксована у Київському районі Полтави –

Таблиця 1
Результати виборів Президента України на Полтавщині (трійка лідерів)

№ з/п	Кандидат у Президенти України	Отриманий результат	
		по Україні	в Полтавській обл.
1	Петро Порошенко	54,7%	54,55%
2	Юлія Тимошенко	12,82%	13,95%
3	Олег Ляшко	8,32%	10,64%

Таблиця 2
Результати виборів Президента України 2019 р. по Полтавщині

№ з/п	Кандидат в Президенти України	Отриманий результат			
		перший тур		другий тур	
		по Україні	по області	по Україні	по області
1	Володимир Зеленський	30,24%	35,62%	73,22%	82,16%
2	Петро Порошенко	15,95%	10,61%	24,45%	15,62%
3	Юлія Тимошенко	13,40%	15,86%	–	–

28,58% та у Миргороді – 27,89%. У місті Полтава – 29,38% від загальної кількості. Все ж спостерігається пониження інтересу до виборів. Активніше голосують як завжди люди пенсійного віку, хоча в порівнянні з іншими роками на президентських і парламентських виборах 2019 р. активність молоді зросла. Північ області завжди голосує активніше і з більшою симпатією до демократичних партій [6].

За результатами аналізу громадської мережі ОПОРА, чергові вибори Президента України характеризувались «коლოსальним зростанням впливу політичної реклами в інтернеті та в соціальних мережах. Дана активність кандидатів співпала із запровадженням нових правил транснаціональної платформи Facebook з питань прозорості політичної реклами. Орієнтовні дані Бібліотеки політичної реклами Facebook показують витрати кандидатів у діапазоні від 9,2 до 48 млн гривень, натомість до остаточних звітів виборчих фондів було включено 13,5 млн гривень на розміщення реклами в інтернеті. Співставлення офіційної звітності кандидатів та даних соціальної мережі Facebook свідчить про ймовірність тіншового фінансування політичної реклами в інтернеті. Важливою частиною передвиборчої конкуренції в інтернеті стали анонімні й непідзвітні за витратами сторінки в соціальних мережах. Вони використовувались із метою просування або дискредитації кандидатів, при цьому інтенсивність негативних або «брудних» кампаній зросла після першого туру голосування» [7].

Подібні тенденції вже спостерігались на парламентських виборах 2012 р. На Полтавщині відбулося значне електоральне зрушення у бік національно-демократичних сил. Хоча і в цьому році вони були більш персоніфіковані, ніж зорієнтовані на програмні засади й ідеологію партії. При явці виборців по області 57,89% були отримані наступні результати:

Партія Регіонів – 21,91% (по країні – 30%);

ВО «Батьківщина» – 30,14% (по країні – 25,54%);

ПП «Удар» – 18,47% (по країні – 13,96%);

Комуністична партія України – 13,49% (по країні – 13,18%);

ВО «Свобода» – 7,94% (по країні – 10,44%).

Окрім цих партій більше відсотка голосів отримали ПП «Вперед Україно» – 1,82%, ПП «Наша Україна» 1,24%, Радикальна партія – 1,29%, Соціалістична партія України – 0,99% [8].

Якщо провести елементарні арифметичні дії, можна зазначити, що проросійські партії (ПР та КПУ) з показником 35,5% програли демократичним партіям – 47,44% (враховано показники парламентських партій). На цих виборах остаточно закінчилась парламентська епопея Соціалістичної партії України під політичним проводом Олександра Мороза (у 2002 – 6,87%, у 2006 – 5,69%, у 2007 – 2,86%, у 2012 – 0,45%) [8]. На падіння підтримки соціалістів очевидно мало вплив блокування СПУ з Партією Регіонів в парламенті проти діючого Президента України Віктора Ющенка. На цих виборах знову проявилась дихотомія виборчих уподобань виборців – коли вони голосували за «свою» політичну партію, але при цьому підтримували кандидата до парламенту від іншої політичної сили або взагалі самовисування [2], який найчастіше входив до провладної на той час фракції Партії Регіонів. У 2012 р. її електоральний рейтинг знизився: у 2007 р. – 34,37%, у 2012 р. – вже 30%. Вибори до парламенту 2012 р. на Полтавщині засвідчили, що область відійшла від лівизни політичних уподобань й остаточно симпатизує спектру партій національно-демократичного спрямування.

Дострокові вибори 2014 р. ще раз підтверджують демократичну еволюцію виборців Полтавщини. 24 липня 2014 р. у Верховній Раді припинила існування урядова коаліція. І це не дивно, адже після Революції Гідності в країні була вже сформована нова конфігурація політичних сил, що мали реальний вплив у суспільстві, а старі парламентські партії вже не відображали його інтересів. За Конституцією, якщо впродовж 30 днів не сформується нова коаліція, президент отримує право розпустити Верховну Раду. 25 серпня Президент України Петро Порошенко оголосив рішення про розпуск парламенту, а 27 серпня підписав відповідний указ [5].

Також президент, прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, спікер Верховної Ради Олександр Турчинов, керівники депутатських фракцій і груп домовилися про необхідність скорочення строку проведення виборчої кампанії на позачергових виборах Верховної Ради з 60 до 45 днів. Вибори відбулися 26 жовтня 2014 р., і Полтавщина отримала новий електоральний зріз уподобань виборців, який дещо відрізнявся від загальноукраїнських. Явка виборців в Полтавській області становила 54,53%. До українського парламенту полтавчани підтримали:

ПП «Народний фронт» – 23,33% (по країні – 22,14%);

Блок Петра Порошенка – 23,24% (по країні – 21,82%);

ПП «Опозиційний блок» – 5,33% (по країні – 9,43%);

ПП «Самопоміч» – 7,49% (по країні – 10,97%);

ПП ВО «Свобода» – 4,58% (по країні – 4,71%);

ПП ВО «Батьківщина» – 6,22% (по країні – 5,68%);

Радикальна партія – 10,85% (по країні – 7,44%);

Комуністична партія України – 3,98% (по країні – 3,88%);

ПП Всеукраїнське аграрне об'єднання «ЗАСТУП» – 2,74% (по країні – 2,65%);

ПП Сергія Тигіпка «Сильна Україна» – 2,73% (по країні – 3,11%) [5].

За підсумками парламентських виборів України 2014 р. 77,66% виборців проголосу-

вали за «проукраїнські» партії, а 16,42% – за «проросійські партії». Лише в Донецькій і Луганській областях (на територіях, які знаходяться під контролем України) більшість виборців проголосували за «проросійські» партії, в Харківській області відносна більшість виборців підтримали «проукраїнські» партії, а в решті областей України абсолютна більшість виборців підтримала «проукраїнські» партії [5].

Парламентські вибори 2019 р. проходили в умовах нової популістичної політичної реальності під знаком успіху на парламентських виборах Президента України Володимира Зеленського та його політичної партії, назва якої суголосна з його відомим політичним шаржом-фільмом «Слуга народу», який проглянуло мільйони глядачів України на телеканалі, що належав відомому олігарху Ігорю Коломойському. Президент України не допустився помилки своїх попередників (Віктора Ющенка та Петра Порошенка), а відразу після своєї інавгурації оголосив дострокові парламентські вибори, що відбулися 21 липня 2019 р. Тому більшість мажоритарних кандидатів до українського парламенту активно спекулювали на рейтингу новообраного Президента і мали успіх, що згодом вилився у «піррову перемогу». Депутатська монобільшість «Слуг народу» виявилась не стійкою, ідеологічно розмаїтою та непрофесійною.

Отже, на позачергових виборах 2019 р. при явці виборців 54,1% Полтавщина мала такий електоральний зріз:

Рис. 1. Явка виборців Полтавщини на виборах до Верховної Ради України (за матеріалами [9])

Таблиця 3

Динаміка електоральних симпатій партій на парламентських виборах 2012–2019 рр. на Полтавщині

№ з/п	Політичні партії, учасники виборчого процесу	Результати парламентських виборів		
		2012	2014	2019
1	ПП «Слуга народу»	–	–	52,53%
2	ПП ВО «Батьківщина»	30,14%	6,22%	10,31%
3	ПП Європейська солідарність Блок Петра Порошенка	–	–	5,36%
		–	23,24%	–
4	ПП ВО «Свобода»	7,94%	4,58%	1,58%
5	Радикальна партія Олега Ляшка	1,29%	10,85%	5%
6	Партія Регіонів	21,91%	–	–
	Опозиційний блок	–	5,33%	1,61%
	ПП «ОПЗЖ»	–	–	10,12%
7	КПУ	13,49%	3,98%	–
8	ПП «Народний фронт»	–	23,33%	–
9	ПП «Удар» Володимира Кличка	18,47%	–	–
10	ПП «Сила і честь»	–	–	4,33%
11	ПП «Самопоміч»	–	7,49%	–

ПП «Слуга народу» – 52,53% (по країні – 43,16%), 2 місце по Україні;

ПП ВО «Батьківщина» – 10,31% (по країні – 8,18%), 9 місце по Україні;

ПП «ОПЗЖ» – 10,12% (по країні – 13,04%), 10 місце по Україні;

ПП Європейська солідарність – 5,36% (по країні – 8,1%), 16 місце по Україні;

ПП «Голос» – 3,06% (по країні – 5,82%), 14 місце по Україні;

Радикальна партія Олега Ляшка – 5% (по країні – 4,01%), 11 місце по Україні;

ПП «Сила і честь» – 4,33% (по країні – 3,82%), 11 місце по Україні;

ПП «Опозиційний блок» – 1,61% (по країні – 3,03%), 13 місце по Україні;

ПП «Українська стратегія Гройсмана» – 1,42% (по країні – 2,41%), 18 місце по Україні;

ПП ВО «Свобода» – 1,58% (по країні – 2,16%), 11 місце по Україні;

ПП «Громадянська позиція» – 0,72% (по країні – 1,04%), 16 місце по Україні;

Партія Шарія – 1,61% (по країні – 2,23%), 11 місце по Україні [9].

Компаративний аналіз електоральних уподобань виборців вказує на те, що політична палітра підтримки парламентських партій Полтавщини перебуває постійно в динаміці (таблиця 3), ризниться від середньоукраїнських результатів. Спостерігаємо тен-

денцію до зростання впливу проукраїнських національно-демократичних сил. Результати волевиявлення виборців як на президентських, так і на парламентських виборах, як правило, залежать від кількох факторів: суспільно-політична ситуація в країні (кілька разів парламентські вибори впродовж останніх 20 років проводились достроково, відбулись Помаранчева революція та Революція Гідності тощо), якість виборчої роботи та самої місцевої команди (історії та репутації регіональних партійних лідерів), особливо партійної фракції (якщо вона є в регіоні), а також медійно-агітаційна робота на всеукраїнському та регіональному рівнях лідера партії, її активу. Зберігають вплив і рейтинг в регіоні ті партії, що системно налагодили роботу з активом партії, мають структури в кожній громаді, побудували виборчу сітку (агітатори та члени виборчих комісій) і як не цинічно це звучить – належне фінансування, постійну медійну присутність в регіоні. Партії залишаються бути іменними в своїй більшості (Володимир Зеленський, Юлія Тимошенко, Володимир Кличко, Святослав Вакарчук, Олег Ляшко тощо). Процес ідеологізації політичних сил перебуває в зародковому стані.

Висновки. Отже, політична система України завдяки постійному демократичному

процесу – виборам – перебуває у позитивній динаміці.

Позачергові та нетипові для України парламентські вибори 2014 р. стали прямим наслідком трансформації електоральної свідомості під час Революції Гідності. А президентські вибори 2019 р. вже стали свого роду вироком політичній системі та оцінкою діяльності «старих» політичних еліт. На всіх наступних, відтермінованих у зв'язку з російської агресією, виборах значну роль відіграватиме участь військових, про що свідчать опитування громадської думки. Їх результати можуть призвести до радикалізації суспільних процесів у т. ч. до більшої нетерпимості до проявів корупції, інших зловживань владою. Тому ветеранів російсько-української війни необхідно готувати до процесів управління державою, участі у місцевому самоврядуванні, освітньому процесі тощо.

Ми певною мірою суголосні з рекомендаціями громадської ініціативи ОПОРА щодо необхідності посилення прозорості виборчих фінансів шляхом легалізації витрат кандидатів на виборчі штаби, логістику та кадрове забезпечення. Необхідно оптимізувати процес реагування на порушення виборчого законодавства шляхом збору й

аналізу безпосередньої інформації з виборчих округів. Політичним партіям потрібно утримуватись від подальшого використання правових можливостей імітації позапартійного спостереження у виборчих інтересах, для більш ефективної роботи виборчих комісій проводити завчасне навчання потенційних членів із метою стабільної роботи цих комісій на наступних виборах, з власної ініціативи оприлюднювати інформацію про виборчі та політичні фінанси у форматі відкритих даних.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні регіонально-партійних особливостей виборчого процесу на парламентських і президентських виборах, а особливо на виборах до органів місцевого самоврядування. Адже поява регіональних партій, що створені лише під місцеві вибори, може призвести до закликів федералізму, що небезпечно для молоді посттоталітарної держави з унітарним устроєм, як підтвердили події 2014 р. Тому правова основа виборчого процесу має унеможливити процеси регіоналізації політичних партій в українському суспільстві, сприяти мінімізації впливу на виборчий процес різних фінансових груп олігархату.

Література

1. Афонін Е., Гонюкова Л., Войтович Р. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. Київ : Центр сприяння інституційного розвитку державної служби, 2006. 160 с.
2. Ворона П.В. Партії, вибори, місцеве самоврядування: електоральний зріз уподобань виборців Полтавщини. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. 144 с.
3. Vorona P.V., Solovey S.A. Regional features of local elections in 2020: Poltava region. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*. 2020. № 13, 5–12. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2021/13-1/9>
4. Ворона П.В. Феномен регіональних партій із усеукраїнським статусом на місцевих виборах 2020 року. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2021. № 2 (101). С. 102–109.
5. Позачергові вибори народних депутатів України 26 жовтня 2014 року. *Протокол ЦВК*. URL: https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/protokol_bmvo_ndu_26102014.pdf
6. Вибори Президента України. *Центральна виборча комісія*. URL: https://cvk.gov.ua/vibory_category/vibory-prezidenta-ukraini.html
7. Остаточний звіт спостереження ОПОРИ на чергових виборах Президента України 2019 року. URL: https://www.opora.ua.org/vybory/final_report_prezident_2019-19748#19_vysnovky
8. Парламентські вибори 2012. Результати голосування у багатомандатному виборчому окрузі. *Datatowel.in.ua. Демографія, економіка, електоральна географія України*. URL: <https://datatowel.in.ua/elections/parliamentary2012>
9. Електоральна карта України: партії-переможці по дільницях. Інфографіка. *Новинарня*. URL: <https://novynarnia.com/2019/07/26/dvk-maps>
10. На парламентських виборах проголосували 54% виборців Полтавщини. *Суспільне. Полтава*. URL: <https://suspilne.media/poltava/609-na-parlamentskih-viborah-progolosuvali-54-viborciv-poltavsini>

References

1. Afonin, E., Honiukova, L., & Voitovych, R. (2006). Hromadska uchast u tvorenni ta zdiisnenni derzhavnoi polityky [Public participation in the creation and implementation of public policy]. Kyiv : Tsentr spryannia instytutu rozvytku derzhavnoi sluzhby [in Ukrainian].
2. Vorona, P.V. (2007). Partiyi, vybory, mistseve samovyryaduvannya: elektoralnyy zriz upodoban vybortsiv Poltavshchyny [Elections, Local Self-Government: Electoral Cross-Section of Voter Preferences of Poltava Region]. Kharkiv : Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». 144 s. [in Ukrainian].
3. Na parlamentskykh vyborakh proholosuvaly 54% vybortsiv Poltavshchyny [54% of voters in Poltava region voted in the parliamentary elections]. *Suspilne. Poltava*. Retrieved from: <https://suspilne.media/poltava/609-na-parlamentskih-viborah-progolosovali-54-viborciv-poltavsini> [in Ukrainian].
4. Vorona, P.V. (2021). Fenomen rehionalnykh partiy iz useukrayinskym statutom na mistsevykh vyborakh 2020 [The phenomenon of regional parties with all-ukrainian status in the 2020 local elections]. *Bulletin of the NAPA. Series «Public Administration»*. Is. 2 (101). P. 102–109. [in Ukrainian].
5. Pozacherhovi vybory narodnykh deputativ Ukrayiny 26 zhovtnya 2014 roku [Early elections of people's deputies of Ukraine on October 26, 2014]. *Protokol TSVK*. Retrieved from: https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/protokol_bmvo_ndu_26102014.pdf [in Ukrainian].
6. Vybory Prezydenta Ukrainy (2014-2019). *Tsentralna vyborcha komisii*. [Elections of the President of Ukraine. Central Election Commission]. Retrieved from: https://cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-prezidenta-ukraini.html [in Ukrainian].
7. Ostatochnyy zvit sposterezhennya OPORY na cherhovyykh vyborakh Prezydenta Ukrayiny 2019 roku [Final report of OPORAs observation of the next presidential elections of Ukraine in 2019]. 24 bereznya 2020. Retrieved from: https://www.oporaua.org/vybory/final_report_prezident_2019-19748#19_vysnovky [in Ukrainian].
8. Parlamentski vybory 2012. Rezultaty holosuvannya u bahatomandatnomu vyborchomu okruzi [Parliamentary elections 2012. Voting results in a multi-member electoral district]. *Datatowel.in.ua. Demohrafiya, ekonomika, elektoralna heohrafiya Ukrayiny*. Retrieved from: <https://datatowel.in.ua/elections/parliamentary2012> [in Ukrainian].
9. Elektoralna karta Ukrayiny: partiyi-peremozhti po dilnytsyakh [Electoral map of Ukraine: winning parties by precinct]. Infohrafika. *Novynarnya*. Retrieved from: <https://novynarnia.com/2019/07/26/dvk-maps> [in Ukrainian].
10. Na parlamentskykh vyborakh proholosuvaly 54% vybortsiv Poltavshchyny [54% of voters in Poltava region voted in the parliamentary elections]. *Suspilne. Poltava*. Retrieved from: <https://suspilne.media/poltava/609-na-parlamentskih-viborah-progolosovali-54-viborciv-poltavsini> [in Ukrainian].